

Özel Rapor

IMF İSTİKRAR PROGRAMI ve KRİZ YÖNETİMİ

R. Erman Dinçel

Mart 2019

www.21yyte.org

İÇİNDEKİLER

3	1. Borçlanma ve IMF programı ne demek? Türkiye nasıl bir yol izlemeli?
6	1.1. Kaynak Nasıl Bulunur? Hazinesinin Yeni Borçlanma Yaklaşımı Nasıl Olmalı?
9	1.2. Tarihsel Olarak IMF (Uluslararası Para Fonu) İlişkisi
12	1.3. IMF Programları Kredi Karşılığı Veya Niyet Mektubu Karşılığı Ne Talep Eder? Veya IMF Programının Bizden Değişen Talepleri Neler Olabilir?
14	1.4. IMF'nin Yapısal Reform Adımlarının Oluşumu
18	1.5 IMF Yapısal Koşulların ve İzlenmesi Konusu
21	2. Stratejik Bakış: Borçlanma Stratejisi
22	2.1 IMF Programının Kısıtlamaları
23	2.2 Krizden Çıkış Ekonomi Yönetimi Vizyonu
25	2.3 Türkiye'nin Problemini Çözecek Kaynak En Az Ne Kadar Olmalı?

KÜNYE
MART 2019

HAZIRLAYANLAR
R. Erman Dinçel

GRAFİK TASARIM
NURULLAH ARI

R. Erman Dinçel

Banka Hazine Yöneticisi, Portföy Yöneticisi, Eğitimci ve Ekonomi Danışmanı, 1962 Malatya doğumludur.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Ekonometri bölümü, 1984’de, Ekonomi Yüksek Lisansı ise 2010 da tamamlamıştır. İşletme Yönetimi dalında Doktora eğitimini ise 2015 de almıştır.

Türkiye Bankalar Birliğinde Hazine işlemleri ve risk yönetimi ve türev piyasalar konusunda eğitmen, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliğinde SPK lisanslama konularında eğitmen ve Bankalar ile Sigorta Sektöründe Bireysel Emeklilik konusunda eğitmen ve danışman olarak çalışmaktadır. SPK ve BES Lisanslama konusunda hem yayıncı hem de bu iki kitap da katkısı bulunmaktadır.

Bankacılık sektöründe farklı bankalarda hazine uzmanı, yurtdışında portföy yönetim şirketlerinde türev piyasalarda portföy yöneticisi, Türkiye’de portföy yönetim şirketlerinde kurucu ve yönetici, bireysel emeklilik sektöründe, bir emeklilik şirketinde kurucu ve yönetici ve nihayet Detay Eğitim şirketinin kurucusu ve eğitim danışmanı olarak çalışmaktadır.

Ekonomi, Sermaye Piyasaları, Bireysel Emeklilik, Stratejik Yönetim, Risk Yönetimi, Finansal Okur Yazarlık ve Emekliliğin Planlanması konusunda eğitim vermekte, makale yazmakta ve danışmanlık yapmaktadır. Eğitim ölçme ve değerlendirme, girişimcilik, liderlik, yenilikçilik, kişisel finans ve etkili iletişim alanında özellikle çalışmakta, içerik geliştirmekte ve eğitim vermektedir.

Ekonomi ve Gerçekler isimli ekonomi programını TürkiyemTV’de yapmış, aynı programı Youtube kanalında devam ettirmektedir.

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsünde Ekonomi Danışmanı ve Stratejist olarak çalışmakta olup Enstitünün Strateji Kurulunda da görev almaktadır. Ayrıca Enstitünün “Ankara Ekonomi Paneli” isimli ekonomi panellerini düzenlemekte ve panelist olarak bilgi paylaşımı yapmaktadır.

1. Borçlanma ve IMF programı ne demek? Türkiye nasıl bir yol izlemeli?

2019 yerel seçimlerinin sonrası günlerin Türkiye ekonomisi için bir kırılma noktası olacağını tahmin etmek zor değil. Bu kırılma zamanı yaklaştıkça ortaya çıkacak finansman ihtiyacını şimdiden düşünerek bilerek hareket etmek ve bir strateji belirlemek gerekiyor. Finansman ihtiyacı aslında her dönemde vardır, ancak bu kez borçlanma veya kaynak arayışı düzenli ve normal bir ekonomi ortamından gelmemekte, bu nedenle farklı bir yaklaşımı ve çalışmayı hak etmektedir.

Mevcut durumunun tespiti ve alınması gerekli temel önlemleri özetlemek gerekirse;

- 2019 da ekonominin büyümeyeceğini, tam tersi küçülebileceğini de öngörerek bu olumsuz durumun hazırlığına yılın başında başlamak gerekiyordu ancak görüldüğü kadarıyla bu yapılmamıştır.
- Diğer taraftan dikkatlerden kaçan daha büyük bir ekonomik-politik riskten de kurtulmaya çaba gösterilmesi gereklidir.
- Bu risk borç verecek olanların talepleri ve Türkiye'nin bu taleplere ne kadar stratejik ve diplomatik beceri ile yaklaşacağı konusu, ülkenin geleceği açısından bu durum çok çok önem taşımaktadır.
- 2019'da iki dönem (iki adet 3 ay), Mart-Ekim 2019 dönemi negatif büyüme (-%) veya ortalamanın altı büyüme (+%0 ile %2 arasında) rakamları görerek küçülen ekonomik ortam ile yüzleşme olasılığı yüksek görünmektedir. 11 Mart 2019 da gelen büyüme verilerine göre Türkiye 2018'de %2,6 büyümüş, 17. Büyük ekonomiden 18. Büyük ekonomi seviyesine gerilemiştir. 2017 Gayrisafi Milli Hasıla 850 Milyar \$ dan, 780 Milyar \$ seviyesine düşmüştür. 2018 son üç aylık döneminde ise %3 küçülme gerçekleşmiştir. TÜİK rakamlarının ve milli gelir hesaplama modelinin doğruluğu veya standart oluşu tartışılmamak kaydı ile bile Türkiye ekonomisi küçülmüştür.
- Türkiye'de üretim ve tüketim modeli değişmediği için, yatırım yapılsa bile (yapılmıyor) borçlanarak harcamanın(yatırımın) ekonomiye etkisi kısa sürede ve geçici olacaktır. Acil ve ciddi biçimde sanayii ve tarımda üretim modelini değiştirmek gerekmektedir.
- Kısa süre içinde ülkede VERİMLİLİK de değişmeyecek ve SÜRDÜRÜLEBİLİR OLMAYAN bir ekonomik modelin içinde her gün daha fazla zorlayarak ekonominin borç batağına sürüklendiğini ifade etmek gerekir.

- Bu durumun işsizliğin artışında ve hayat pahalılığında (enflasyon) sert biçimde hissedilecek. Şimdiden işsizlik %12,5, geniş kapsamlı işsizlik %17 ve genel İşsizlik %30'da ve bunlar resmi rakamlardır.
- Durgunlaşan ekonomik ortamda tehlikeli biçimde LİKİDİTE RİSKİ yani nakit bulma riskinin oluşmaya başladığını, kamu ve katılım bankaları hariç banka kredi hacminin azaldığını da ifade etmek gereklidir.
- Kısacası ekonomiyi canlandıracak emareler henüz yoktur, alınmış siyasi bir karar ile kamu bankaları kaynaklı 25 milyar TL kredi kullanılması ise seçim yatırımı olarak karşımızda duruyor. Bu kredi paketinin kullanılıp kullanılmayacağını ise bilinmiyor.
- Makro ekonomide TL'nin değeri ile ilgili değişkenlerin yerel seçimden sonraki günlerde (Nisan-Ekim 2019) zamanla değişeceği tahmin edilebilir.
- 1-faiz, 2-kur ve 3-enflasyon seçeceğinden en az iki tanesinin yukarı doğru hareket etmesinin kaçınılmaz olacağını düşünülebilir, bu hareketin hangi zaman diliminde ve hangisinin seçenek ile başlayacağı ekonomiyi yönetme, yönlendirme biçimine bağlı olacaktır.
- İhracat artışının devam edeceğini tahmin etmekle birlikte ve ihracatın da ithalata bağlı olduğunu bilmek, ihracat artışına umut bağlamamak gerekiyor.
- İhracat artışının devamı gelmeyecek çünkü stokta bulunan hammadde ile üretimin ve depoda duran daha önce üretilmiş malların satışının sonuna gelinmiştir.
- Bazı sektörlerde verimlilik artışı olduğu veya tekstil sektöründe de yeni siparişlerin alındığı söylenebilir ama özellikle imalat sanayinde ithal girdi yoğunluğunu azaltacak bir ithal ikamesi yaratacak yerli üretim projesi bulunmadığı da diğer bir sorundur.
- Hatta sanayi üretim rakamı Aralık 2018'de %10 düştü, Şubat 2019 PMI (perakende satış yöneticileri endeksi) hala %50'nin altında (%43 den %44'e yükseldi diye olumlu hava esiyor demek doğru bir yaklaşım olmaktan oldukça uzaktır).
- Üretim için ara mal girdisi ithalatı devam etmektedir ve bu sebeple ihracatın artışının bir limiti bulunmaktadır. "ihracat artıyor" benzeri yorum gerçekçi değildir. İthalatın düşüşü döviz kurunun yüksekliğinden ve alım gücünün düşük kalmasından kaynaklanmaktadır.
- Diğer taraftan kaynak bulma ihtiyacı kaçınılmaz olmakla birlikte bunun kolay olmayacağını da farkında olunması gerekir.

- Ekonominin sürdürülebilir olarak büyümesi için toplumsal harcama (tüketim) tercihinin belirlenmesi, yatırım tercihinin de aynı anda belirlenmesi ve değiştirilmesi gerekmektedir.
- Kısacası tasarruf yapılması ve israfın önlenmesinin yanında, yatırım tercihinin hızla tüketime döndüğü yatırım olan inşaat sektöründen, üretimin orta-uzun vadede ve stratejik olarak tarım ve sanayi üretimine doğru değiştirilmesi gerekir.
- Ekonomi Dünyasındaki herkes bunun gerekli olduğunu sadece konuşuyor, ancak atılan somut ve rasyonel bir adım görünmüyor. Tüm bunlar yapılsa ve uygulansa dahi TÜİK'in ürettiği diğer verilere bile şüphe ile bakılmaktadır. Kredi verecek ve yatırım yapacakların bu durumu fark etmediğini düşünmek akılcı değildir.
- Şimdi ve gelecekte, finansman (borçlanma) ihtiyacını karşılayacak kaynaklardan birisi de kısaca IMF denilen, Uluslararası Para Fonu olmaktadır.
- Yeniden borçlanma veya IMF ile borçlanma, IMF dışında kaynak bulma işlemlerine başlamadan, hatta görüşmelere dahi başlamadan önce bazı sorulara samimi olarak cevap vermek gerekir.
- Bu krizden çıkışın yolu belki de borçlanmak veya kaynak bulmaktır, ancak bunu sabit sermaye yatırımları şeklinde doğru kaynaklar ile yapmak gerekiyor. Seçilecek yöntem Hazinesin borçlanması ise bulunan kaynağın dağınık biçimde kullanılmaması gerekiyor.
- Doğru alanlara da yatırım yaparak, ekonomide zamanla daha büyük çarpan etkisi yaratacak bir yaklaşım olması ihtiyacı var (10.Kalkınma Planı'nın gerçekten uzak ve tutması imkansız hedefleri mevcut yaklaşımı açıkça göstermektedir).

1.1. Kaynak Nasıl Bulunur? Hazinesinin Yeni Borçlanma Yaklaşımı Nasıl Olmalı?

IMF yönetiminde bir temsilcimizin olduğunu ve resmi olan veya olmayan görüş alışverişinin her zaman olabileceğinin altını çizmek gerekir; IMF heyetinin görüşme yapmak üzere Ankara'da bulunması şartı da yoktur.

IMF ile veya herhangi bir yatırımcı ve borçlanma kaynağı ile çalışılacak ise;

a) IMF olsun veya olmasın, Hazine ülke ekonomisi için borçlanıp bu kaynak ile ne yapacak?

- Ekonomide, tüketim, üretim ve büyüme ile ilgili tercihler doğru mudur ki, bu kaynağın kullanımı ekonomide olumlu etki yaratsın?
- Her ekonomik büyüme kalkınma ve sosyal hayatta ilerlemeye neden oluyor mu ki büyüme, yani rakamların iyileşmesi ekonomik bir hedef haline geliyor?
- Yeni yatırım alanları ve üretim tercihimiz ülke olarak nedir?
- Hiç düşünüldü mü bu konu? Üstelik krizden bağımsız olarak! Türkiye'nin Yeni üretim ve yatırım vizyonu nedir?

- Üretimi (Tarım-Sanayi) artırmak için yapılacak yatırımlarda öncelikli alanlar nelerdir? Öncelikli yatırım tercihleri belirlendi mi? Üretim stratejisi nedir?

b) Bu kaynak ile sadece var olan borcun bir kısmının ödenmesi mi tercih edilecek?

- Bu kaynak ile zorda bulunan finans kesimi mi kurtarılacak? (Bankalara kaynak)
- Bu kaynak ile reel sektörün borçları mı yapılandırılacak? (Doğrudan reel sektöre parasal destek)
- Bireysel kredi kartı borcu mu yapılandırılacak veya doğrudan bireysel borç silme işine mi başlanacak?

Öyle görünüyor ki hiçbir çalışma yok, "kaynak bir gelsin biz ihtiyaca göre dağıtacağız" şeklinde bir yaklaşım var.

c) Diğer taraftan "70-100 milyar dolar bulalım ve bankacılık kesimindeki kredi sorununu çözelim" deniyorsa bunun da geçici bir çözüm olacağının altını çizmek gerekir. Bulunacak her türlü borç rakamı için aynı titizlikle hareket etmek gerekiyor.

d) Bulunacak kaynağın kullanımı açısından halka sosyal yardım, sağlık yardımı mı yapılacak? Borç ile gelen dövizli ilaç ve temel gıda ürünlerinden üretmediklerimizi ithalat yolu ile dışardan mı satın alacağız? Ya da Devlet her alanda tanzim satışa mı başlayacak? (Giderek Venezüella'nın durumuna dönüşüyor)

e) Dördüncü ve sıkıntılı bir seçenek de özelleştirme, Varlık Fonunun içinde bulunan THY, Halkbank, Vakıfbank benzeri kurumlar ile yatırım aşamasında olan, 3. Havalimanı, köprü, şehir hastaneleri benzeri yapılar özelleştirilebilir mi? Hatta petrol zengini körfez ülkeleri ile bu konuda özel görüşme ile peşinden özelleştirme yapılabilir mi? (Umalım ki bu konuda ülke stratejisi belirlenmeden herhangi bir pazarlık dahi yapılmamış olsun) Hangi seçenek geçerliyse halkın bunu öğrenmeye hakkı vardır, çünkü konu artık ülkenin gerçekten geleceği ile ilgilidir. Şimdilerde moda olan terimi ile söylemek gerekirse "gerçek beka sorunu işte bu durum" ama bu beka sorunu yerel seçimin kazanılması ile ilgili değildir, bunun altını çizmek gerekir.

Bu sorun Cumhuriyetin kuruluşundan 1970'lere kadar yapılmış temel yatırımların satılması, yabancıların ülkede değer verdiğimiz tüm kurumları ve markalarımızı alması ile ilgilidir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, IMF veya Dünya Bankasından kesinlikle borç alalım veya kesinlikle borçlanmamalıyız şeklindeki yaklaşımların hiçbirisi doğru değildir.

Kesinlikle fon, kaynak borç bulunacaksa öncelikle bu kaynağın maliyetini analiz etmek, borcun taksitini ve süresini öğrenmek ve bütçe yapmak gerekir. Bütçe içi veya bütçe dışı neyse, geri ödeme yönteminin önceden belirlenmesi tercih edilen yöntem olmalıdır.

Ekonomistlerin tercih ettiği yöntem ise, tüm hesaplamalar sonucunda borçlanma mecburiyeti ortaya çıkarsa, bunu bilerek (BİLİNÇLİ) ve hesaplayarak (MALİYETİNİ BİLEREK) yapılması doğru olduğudur.

Maliyet belirlenmesinden sonra bu para kaynağı IMF mi, yoksa başka kaynak mıdır? Belli olmadan da BORÇLANMA STRATEJİSİNİN geliştirilmesi doğru olacaktır.

Kaynak nereye harcanacak veya yatırım yapılacaksa siyasi partilere oy veren Türk Halkı ile önceden proje olarak paylaşılması faydalı olacaktır. Hem ekonomik büyüme hem de ekonomik kalkınma hedefi birlikte yerine getirilmelidir, parasal ve rakamsal büyümelerin kalıcı olabilmesi, kalkınma ile mümkündür. Kalkınma ise yetişmiş iş gücü ve sermaye ile çalışmakla ve zamanla mümkün olmaktadır.

Artık amaç bugünü borçlanarak kurtarmak değil, yarına yatırım yaparak kalkınmanın ve üretim yolu ile gerçekleşmesine sağlamak olmalıdır.

Mayıs 2019’da açıklanacak olan 11. Kalkınma Planı (2019-2023) ekonomik öncelikleri, ekonomi ile ilgili tahminleri bir önceki plan gibi hayal ürünü değil gerçekçi olmalıdır.

Kalkınma Ekonomisi

1.2. Tarihsel Olarak IMF (Uluslararası Para Fonu) İlişkisi

IMF ile Türkiye'nin ilk tanışması sanırım 1948-58 dönemine denk geliyor, çok manidar biçimde Osmanlı'dan kalan borçların 1928 ile 1954 arasında ödenmesi ve borçların bitmesini takiben, IMF denilen kurum kanalı ile Türkiye yeniden borçlandırılıyor.

Bu noktada net biçimde belirtmek gerekir ki: “borç almadan büyümek ve üretmek” ana tercih olmalıdır. Rakamların (Milli Gelir) büyümesi değil toplumsal kalkınma hedef olmalı. (Eğitim seviyesi ve kalitesi, gelir dağılımı, sosyal yardımlar, orta gelir tuzağından çıkış, sanayi ve tarım üretimi artıma, kişi başına gelirin artışı, üretimde ithal bağımlılığının azaltılması, yeni teknoloji teşvikleri ve yatırımları vb.)

Tarihte elinden önce imtiyazlar ile alınan ve kapitülasyonlar ile borçlandırılan ve daha sonra borcunu ödeyemediği için duyun-i umumiye ye mahkûm edilen, Osmanlı İmparatorluğunun yaşadığı tecrübeyi de asla ama asla akıllardan çıkarmamak gerekir.

Bu bağlamda tarihi SEVR anlaşmasını da unutmamak gerekiyor;

Aşağıda SEVR anlaşmasının son üç maddesine dikkat çekmek, borçlanma batağına düşen bir ülkede (Brezilya, Arjantin veya Venezuela gibi) ekonomik olarak en çok hangi yapısal önlemlerin IMF tarafından talep edilebileceğini hatırlamak gerekir;

SEVR Anlaşması sonrası Kurtuluş Savaşı sırasında ülkemizin paylaşımı:

Tarihten ders çıkarmak isteyenler için SEVR anlaşmasının son üç maddesine bakabilirler;

- Osmanlı İmparatorluğu'nun mali durumundan ötürü savaş tazminatı istenmeyecek, Türkiye'nin Almanya ve müttefiklerine olan borçları silinecek; ancak Türk maliyesi müttefiklerarası mali komisyonun denetimine alınacak;
- Kapitülasyonlar (madde 260-268): Osmanlı'nın 1914'te tek taraflı olarak feshettiği kapitülasyonlar müttefik devletler vatandaşları lehine yeniden kurulacak;
- Ticaret ve Özel Hukuk (madde 269-414): Türk hukuku ve idari düzeni hemen her alanda Müttefikler tarafından belirlenen kurallara uygun hale getirilecek; sivil deniz ve demiryolu trafiği Müttefik devletler arasında yapılan iş bölümü çerçevesinde yönetilecek; iş ve işçi hakları düzenlenecek hükümlerini içeren bir antlaşmadır.

1.2.1 Tarihi Tekrar Hatırlamak

IMF ile görüşmeye gidecek ekibe ve ilgili bakan dahil tüm bürokratlara, Osmanlı Borçlanması, kapitülasyonlar ve SEVR konusunda ekonomi tarihi dersi verilmesini son derece önemlidir.

Bir ülke borçlandığında daha sonra borç verenlerin farklı düzeydeki taleplerine de evet demek zorunda kalacak, bu konuda borç büyüdükçe, isteklerin ve taleplerin boyutu değişecek, borç geri ödenemiyorsa karşınızdaki ülke veya ülke grubu bağımsızlığınızı elinizden alacak adımları atmaktan çekinmeyecektir.

Günümüzde borç veren ülkeler, dış ticaretinizi dahi kontrol edebilmekte ve sattığınız ürünün parasını dahi ödemediği durumlar oluşmaktadır. (Venezuela'nın petrol ihracı karşılığı olan paraya el konulması gibi). Günümüzde borç verenler ülkenizi sadece ama sadece bir tüketici kitlesi ve kendi ürünlerine bir pazar olarak görmekte, ülke insanın insani ve sosyal durumu umurunda olmamaktadır. Sadece ama sadece ülkeniz ve insanınızın her türlü tüketim tercihinin değiştirilmesini üzere ve kaynaklarınızı sömürmek üzere talepte bulunmaktadır. Bu sistemin modern adına yani 1980'ler den sonraki adına da KÜRESELLEŞME denilmektedir.

Diğer taraftan içinde bulunduğumuz bu krizler ile milli parada değer kaybı, özel ve kamu kurumlarımızı yabancı yatırımcı karşısında ucuz hale getirmekte ve özellikle tüm toplumun malı olan kurumlarımızın ucuzlayan TL değerlerinden yabancıya geçişi hepimiz için MİLLİ VARLIK KAYIP RİSKİ oluşturmaktadır.

Bu tarz yaklaşımlar ve stratejiler günümüzde uluslararası politikada asker kullanmadan bir ülkeyi ekonomi yolu ile borçlandırarak ve zayıflatarak işgal etmenin en basit ve en maliyetsiz yöntemidir. Küreselleşme ve globalleşmenin nimetlerinin anlatıldığı günler maalesef artık çok geride kalmıştır.

Kapitalizmin tüm dünyaya yayılan üretim modeli veya tüketim modelinin hiçbir ekonomi için sürülebilir olmadığı da ortaya çıkmıştır.

Dünya ekonomisinin tarihin yeniden yazılacağı, hızlı değişimlerin yaşanacağı önümüzdeki yıllarda borç veren yabancı yatırımcı veya ülkelerin taleplerinin ulaşacağı son nokta bu makale ile hatırlatılmak istenmektedir.

1.2.2. “Bir de Bakarsın ki” İle Başlayan Cümleler:

- Bir de bakarsınız ki, madenlerinizi yabancılar işletiyor, bir de bakarsınız ki, limanlarınızı ve demir yollarınızı yabancılar işletiyor.
- Bir de bakarsınız ki Türk Telekom'un satılmasını istemiş, bir de bakarsınız ki Şeker Fabrikalarının satılmasını talep etmiş ve bir de bakarsınız ki Pancar ve Tütün üretiminin kısıtlanmasını talep etmiş.
- Bir de bakarsınız ki Fındık depolama sisteminizi kaldırılmasını istemiş. Birde bakarsınız ki “Fiskobirlik tasfiye edilsin” demiş.
- Bir de bakarsınız ki “TMO'nun tahıl depolarında stok tutmayın, boşaltın” demiş, bir de bakarsınız ki TMO'nun personel sayısı 10 bin kişi azaltılsın demiş?
- Bir de bakarsınız ki tohumda bağımlı hale gelmişsin (buğday, biber ve domates örnekleri)
- Birde bakarsınız ki vergileri artırmış, bir de bakarsınız ki IMF tarım üretimine karışmış, hatta üretimi tamamen durdurmuş, araziler ve tarlalar boş ve patatesi hatta samanı bile ithal eder hale gelmişsiniz.
- Bir de bakarsınız ki emeklilerin maaşlarını düşürmüş,
- Bir de bakarsınız ki uluslararası tekellere imtiyazlar verilmiş ve üzeri örtülü kapitülasyonlar oluşturmak zorunda kalmışsınız.

Osmanlı'nın kapitülasyonlar ile yabancılara verdiği imtiyazları Osmanlı Tanzimat ilanı sonrasında kaldırmayı denemiş ancak daha kötüsü olan SEVR anlaşması ile kapitülasyonlar geri gelmişti. Bu kapitülasyonlar ve verilen imtiyazlar ile ilk mücadele büyük bir hezimet ile sonuçlanmış, hem de yeni şartlar beteri beteri ölçüsüne geri gelmişti. Görüntüde kapitülasyonlardan kurtulmak Lozan anlaşması işaret edilmesine rağmen gerçekten imtiyazların sona ermesi için Cumhuriyetin ilanı, hatta Lozan anlaşması dahi yeterli olmamıştır.

1929 Dünya ekonomik buhranı ile Türkiye'nin Lozan haklarına dayanarak gümrük vergilerini yeniden yükseltmesi ve moratoryum ilan etmesi ile ayrıca imtiyazlı yabancı şirketler Dünyada da mali güçlük yaşamaları sebebi ile Türkiye'den ayrılmaları sonrası kapitülasyonlar ancak sona ermiştir. Bu uluslararası yardımlar ve adı ne olursa olsun krediler evet kullanılması kaçınılmaz olacak ama bu kredilerin şartları belirlenirken, hangi siyasi yapı olursa olsun,

- “Biz emperyalizmi biliriz”,
- “Biz emperyalizm fikrinin temelinde medeniyeti yaymak olmadığını, medeniyet

dediğinin tek dişi kalmış bir canavar olduğunu biliriz”, sadece ülkenin yüksek tüketim kapasitesi yüzünden ülkenin bir pazar olarak görüldüğü de unutulmamalıdır.

- “Biz çocuklarımızın geleceğini taahhüt altına koyacak sözleşme ve taleplere baştan sıcak bakmayacağımızın bilinmesini isteriz” diye düşünülmesi gerekir.

Tüm siyaset ve Devlet adamları bu konuda birlik olmak ve tek düşünmek zorundadır. Bu konunun keyfiyeti doğrudan politikacılara bırakılamayacak kadar önemlidir veya başka türlü ifade edelim, yeni tip politikacılara ve politikada yeni tip liderlere ihtiyaç vardır. Tarihte yaşanan tecrübeleri unutursak, emperyalizmin kucağına tekrar ve tekrar düşmek kaçınılmaz olacak, ayrıca bu ülkenin onurunu kaybetmemiş, gerçek vatansever, bürokratlara ve diplomatlara da ihtiyaç duyacağını da unutmamak gerekir.

Yeniden borçlanma görüşmeleri için hazırlıklar basit bir Londra seyahati veya New York ziyaretinin ötesinde, ciddiyetle ele alınıp uygulanmalı, program yapılmalı ve yukarıda belirttiğim hususlar belirli olduktan sonra IMF ile veya yatırımcılar ile masaya oturulması düşünülmelidir.

Bir gün IMF ile tekrar masaya oturulacaksa da yabancı danışmana ve yurtdışından gelecek kurtarıcı aracı bürokratlara (Kemal Derviş gibi kişilere) ihtiyaç yoktur.

Bugün yeniden borçlanma politikası, programı oluşturulacaksa McKensey ve benzeri yabancı danışman firmalara ihtiyaç yoktur.

Görüşme heyetini Türkiye’nin kıymetli diplomatları, ekonomistleri, IMF’deki temsilcimiz ve hukukçulardan oluşturmalı, siyasi erk (siyasetçiler) ise yapılan görüşmeleri anlayıp, sözleşmeyi Türk halkı adına onaylayacak biçimde bir adım geriden ve yukarıdan olayı izleyebilecek kadar bilgiye sahip olmalıdırlar. Siyaset bu süreçte liderlik etmeli, siyasetçiler eğer konunun uzmanı değilse sürece ve teknik detaya müdahale etmemelidir.

1.3. IMF Programları Kredi Karşılığı Veya Niyet Mektubu Karşılığı Ne Talep Eder? Veya IMF Programının Bizden Değişen Talepleri Neler Olabilir?

- Türkiye IMF ile 1948’de tanışmış olmasına rağmen, özellikle 1990’larda bozulan makro ekonomik dengeyi sağlamak için ve 1998’den sonra bir dizi IMF Destekli İstikrar Programı da uygulamaya başlamıştır.

- 1998 öncesi IMF programlarından farklı olarak, 1998 sonrası IMF programları her seferinde daha fazla yapısal önlemler içermeye başladığını belirtmek gerekir.

Bu yapısal önlemler giderek çok geniş bir alana yayılmıştır. Örneğin;

- Özelleştirmelere müdahale
- Bankacılık Sistemine müdahale
- Şeffaflık kuralları koyma istekleri
- Kamu kesiminde çalışanların etik kuralları koyma vb. durumları

Kısacası IMF fırsat eline geçtiğinde her alana yayıldı, üstelik bu yaklaşım medya da adeta sihirli formül gibi sunulmuştur.

Bu öyle bir hale geldi ki, geçmişte “yapısal reformları kararlılıkla uyguladık”, “krizin patlama nedeni, yapısal reformu kararlılıkla uygulamamak yüzünden olmuştur” şeklinde IMF’ye övgüler düzen açıklamalar yapan politikacılar ile karşılaştık.

İşte bu politikacılar aslında IMF programı hakkında fikirleri dahi olmayan kişilerdi.

1.4. IMF'nin Yapısal Reform Adımlarının Oluşumu

1980'lerde IMF programı denilince daha çok özelleştirmeye verdikleri destek ve piyasa mekanizmasının çalışmasını engelleyen kanunların ve kuralların değiştirilmesi yani serbest piyasaya olan inanç akla gelirdi (Turgut Özal dönemi)

IMF'nin ilgi alanına giren konular, 1998 de karşımıza geldiğinde, yakın izleme aşaması denilen aşamada 15 yapısal önlem vardı, 2002 stand-by anlaşmasına bakıldığında ise 145 yapısal önlem olduğu hayret vericidir.

2002 IMF programı bilindiği üzere uygulayıcısı olarak Kemal Derviş'in başını çektiği bir program şeklindedir. Bu süreçte Kemal Derviş'in bir kurtarıcı şeklinde ekonomiyi yönettiğini, hatta durumu ben olmazsam IMF kredi vermeyecek noktasına getirdiğini de unutmamak gerekir.

- IMF Yapısal Reform adımları oluşturulmuştur, bu kavramlar:

1- Yapısal Performans Kriterleri (koşullar)

2- Ön Şartlar ve (ön koşullar)

3- Program Gözden Geçirmeler (koşulların oluşumunun kontrolü)

Bölümlerden oluşuyordu ve birini tamamlamadan diğerine geçilememekteydi.

1.4.1. Performans Kriteri Veya Yapısal Reform Şartları Veya Doğru Adı İle “Yapısal Reform Koşulları” Kavramı Nedir? Bu Kavram Neden Eleştirilir?

Yapısal reform şartları veya koşullarının yerine getirilmesi kurallara bağlanınca, özellikle 1997 Asya krizi sonrası birçok vatansevere, uzmana, analiste çok ağır gelen ve hükümetlerin veya ülkenin yürütme ve yasama haklarına müdahale olarak algılanacak talepler IMF den gelmeye başlamıştı.

Öncelikle bu yapısal reform kavramını ve koşulluluk denilen zorlamanın (kavramın) üzerinde durmak gerekir, ancak koşulların gelişimi tarihsel olarak şöyledir;

- IMF kredisi kullanabilmek için ilgili ülkenin hükümetlerinin bazı politika önlemleri alacağına dair IMF ye mutabakat sunması beklenir. Kısacası IMF kredi koşulları IMF ile görüşmelerde belirlenir.
- IMF kredisi sadece süreye veya faize bağlanmış krediler olmayıp daha farklı koşulların zaman içinde geliştirilmiştir. IMF'nin talepleri her seferinde kabul görünce IMF de yetkisini aşan konularda da talepte bulunmaya başladı.

- IMF ekonomide ilk aradığı “istikrar” olmaktadır. Bu sebeple en başından beri IMF programları aynı zamanda ekonomik istikrar programı olarak kabul edilmektedir.
- Klasik IMF kredi şartlarında veya klasik istikrar programı tek adımdan oluşurdu bunlar;
 - Finansal Programlama ile ülkenin kamu maliyesi yani bütçesi, para piyasası ve ödemeler dengesi yani dış ticareti vb. rakamları için yapılan düzenlemelerdir;
 - a) Para miktarı ve
 - b) Bütçe açığı, performans kriteri olarak belirlenmesidir.
- Daha eskilere bakıldığında 1974 yılında, bu kredi paketine IMF icra kurulu “Genişletilmiş Fon Kolaylığı” adı altında yeni kredi çeşidi eklediğini görmek mümkündür.
- Böylece IMF icra kurulu üretim, dış ticaret ve fiyatlama mekanizmasında yapısal bozukluğu gidermek için gerekli önlemleri de kredi paketine genişleme kredisi olarak dahil etmiştir.

Yukarıdaki önlem dahilinde ek kredi isteniyorsa “bu ek kriter de ben koyarım” demek anlamına geliyordu.

- 1990’a gelindiğinde ise yukarıdaki 2 yapısal koşul 7 ye çıkmıştı.
- 1999 ve 2000’e gelindiğinde ise yapısal koşullar 14’e ulaşmış.
- İki binli yıllara gelindiğinde yapısal reformlar artık iki başlık altında uygulanır olmuştu (145 adet);
 - a) Makro Ekonomik Politikaları ve istikrarı destekleyen uygulamalar
 - i. Vergi idaresi düzenlemeleri
 - ii. Kur politikası düzenlemeleri vb. uygulamalar
 - b) Ekonominin etkenliğini, esnekliğini artıran, büyümesini hızlandıran koşullar.
 - i. Enerji ve Tarım Sektöründe fiyatlama
 - ii. İş gücü ve finansal piyasalarda kurumsal düzenlemeler

Ekonomist dili ile anlatılırsa, önceleri talep-yönlü ve deflasyonist bir politika varken, 1990’larda doğu blokunun dağılması ile arz- yönlü politika ile ekonomik büyümenin yanında gelir dağılımı bozukluğu vb. düzeltilmesini de şarta bağlamıştı demek lazım ve kısacası IMF deneme yanılma sistemi uygulamaya başlamıştır.

1990’lar dan itibaren gelişen bu yapısal reform çeşitliliğinin gerçekleşmesi sonucunda, mesela ekonomi büyüdü mü? Mesela ekonomide gelir dağılımı düzeldi mi? (Ülkenin Sosyal politikasına ve Kalkınma Ekonomisine de söz söyleme hakkını kendinde görme durumu) Benzeri hususlar için gözlemlene kriteri getirilmiştir.

Kısacası hem hedef var hem de bu hedefe ulaşmak için zaman kontrolü getirilmiştir.

IMF daha sonraki yıllarda ise ülkeleri gruplara ayırarak “genişletilmiş yapısal uyum kolaylığı” programı geliştirerek, az gelişmiş ülkelere özel kişi başı gelir vb. detaylar ile farklı ülkelere farklı programlar sunma yoluna gitmiştir.

Programların bu derece fazla yapısal koşul taşıması konusu eleştirilere neden olmuştur. Şu eleştiriler getirilebilir:

- Yapısal reformun maliyeti ülke ekonomisine yüksek gelmektedir ve program mikro ekonomik boyuta indikçe hesaplanmayan maliyetler ortaya çıkmaktadır.
- IMF programı abartılı ve zamansız bulunmaktadır. Alınan önlemler pozitiftir ama çok uzun zamanda toplumlarda dönüşümü sağlayacak cinstendir.
- IMF programı likidite krizi çözümü için yapılmışsa alınan tedbirler likidite krizini daha da derinleştirebilmiştir. (Öngörülmeyen sonuçlar)
- Büyümenin önünde engel olarak düşünülen birçok problemin aslında büyümeye engel veya problem yaratmadığı Asya krizinde ortaya çıkmıştır. (Öngörülmeyen kolaylıklar)
- Kısacası büyümeyeceği tahmin edilen Asya ülkeleri üretimlerini artırarak beklenenin ötesinde büyüyerek krizden çıkmışlardır. (Benzeri olasılık bizde de olduğu söylemek gerekir)
- Yapısal reform çeşidi arttıkça IMF kendi uzmanlık alanı dışında kalan özelleştirme, yönetim ve tarım alanlarına el atmış program daha tartışmalı hale gelmiştir. (Türk Telekom, Şeker Fabrikaları, Sümerbank özelleştirmeleri, tarımda birkaç yabancı kuruma imtiyazlar verilmesi, TMO depolarının boşaltılması ve personelinin azaltılması)
- Hukuksal olarak yapılan stand-by sözleşmelerinin aslında yapısal reformların koşullarını kapsamaya müsaade etmediği dolayısıyla hukuk dışı, kapsam dışı alana çıkıldığı eleştirileri mevcut olmuştur. (Uluslararası hukuk normlarına uymadığı açıkça ifade edilmektedir, ülkelerin hükümlerlik haklarına müdahale olduğu tartışılan bir konudur)

Yukarıda saydığımız eleştirilerin dışında IMF programının az gelişmiş-gelişmekte olan ülkelerin **küreselleşmesi, tüketim toplumu haline getirilmesi ve kapitalizmin emrine sunulması** konusunda çok daha ağır eleştiriler de vardır. Bu eleştirilerin neredeyse tamamına bir ekonomistin katılmaması mümkün değildir. IMF'nin maalesef masa başında bir toplumun iç dinamiklerini doğru dürüst algılamasını ummak saflık olacaktır ve ayrıca IMF temsil ettiği sistemin çıkarlarını ve sermaye şirketlerini korumak için adım attığı da açıkça ortadadır. Kısacası IMF küreselleşmenin bir pazarlayıcısı ve aracı kurumu gibi hizmet vermektedir.

1.4.2. IMF'ye Toplumsal Tepkiler Nelerdir?

Aşağıda listesi verilen konulardaki kayıplar toplumu çok rahatsız etmiş ve hatta protestolara ve eleştirilere neden olmuştur.

- Önce IMF programları dikensiz gül bahçesi değildir!

IMF programına dahil olan gelişmekte olan ülkelerde;

- Hükümetin, sağlık, eğitim ve toplumsal refah harcamaları ciddi biçimde azalmıştır
- Devlet kurumlarını özelleştirmek veya kuralsızlaştırmak söz konusu olmuştur. (Türk Telekom Özelleştirmesi)
- Devalüasyon (TL'nin döviz karşısında değer kaybı)
- IMF hep ithalat kısıtlarını kaldırmak ve yabancı sermayenin önündeki tüm engelleri kaldırmak yolunda adımlar atmıştır.
- Tarımda GDO'lu ve hibrid tohum, nişasta bazlı şeker, tarım ilaçları, tarım gübreleri, tarım üretiminin durdurulması ve çiftçi desteklerinin kısıtlanması (Ziraat Bankasına görev zararı yapma yetkisinin kısıtlanması), uluslararası ilaç-kimya-tohum firmalarının tarım üretimin de tekel haline gelmesi. Mesela, tütün üretiminin kısıtlanması ve 200 bin tütün üreticisi aileden 20 bin türün üreticisi aileye düşülmesi, üretilen tütünün iki büyük tütün tekeline satılması mecburiyetinin doğması.
- Ücretleri düşürmek ve işçileri koruyan mekanizmaları kaldırmak veya zayıflatmak üzerine adımlar atılması
- Bugün emeklilikte yaşa takılanlar (EYT) konusunun o zaman gündeme getirilmiş olması, bugün emeklilik yaşının yükseltilmesi teklifleri (Yunanistan'da 65'den 67 ye çıkarılması sonrası halk ayaklanması),

IMF veya dış yardım paketlerinin kemer sıkma politikalarıdır.

- IMF programına tüm dünya bir sistem (küreselleşme modası) olarak katlandı ve alınan sonuç;
 - "Serbest piyasa ekonomisi" tüm Dünyaya yayılmasına aracılık yapan IMF bunun neticesinde 1960 yılında Dünya nüfusunun en zengin %20'si Dünya gelirinin %60'ını kazanırken, 1990'a gelindiğinde en zengin %20 Dünya gelirinin %83'ünü kazanmaya başlamış ve yoksullukla mücadele başarısızlıkla sonuçlanmıştır. (Dünya Bankası verisi)
 - 1985 yılında Dünyada günde 1 Dolar dan az parayla yaşayan insan sayısı 1 milyar kişiden, 2000'de 1,3 milyar insana ulaşmıştır. (Dünya Bankası verisi).
 - Dünya bankası raporunda özellikle Doğu Avrupa, Güney Asya, Latin Amerika ve Karayipler ile Afrika'nın güneyi bu fakirleşmeyi bariz biçimde göstermektedir.

- Dünya bankası raporundaki ifade biçimi ile; “Piyasa hegemonyası bu şekilde sunulurken İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde geçen yeterli yaşam standarttı kapsamında, gıda, giyim, iskân, sağlık ve zorunlu toplumsal hizmetlerde azalma, bozulma ve kayıplar oluşmuş ve adeta piyasa mekanizması bir noktadan sonra insan hakları beyannamesi standartının altına düşülmesine neden olmuştur” denilmektedir.
- Bilindiği üzere “köleliğin kaldırılması, ırkçı yasaların kaldırılması, çocuk yaşta çalışmaya engel olunması, kadınlara oy hakkının verilmesi, çalışma saatlerinin haftada 60 saatin altına indirilmesi konusunda mücadele ile kazanılmış haklardan IMF politikasıyla vazgeçeceğimiz uluslararası olduğu söylenen IMF ve uluslararası bankacılık kurallarını da kaldırılması için mücadele edilebilir” tezleri karşıt görüş olarak savunulmaya başlanmıştır.

Galiba IMF’ye karşı olmak bir süre sonra bir milli namus meselesi! haline gelmektedir.

1.5 IMF Yapısal Koşulların ve İzlenmesi Konusu

- IMF’nin talep ettiği yapısal değişikliklerin politika olarak uygulanması sonrasında izlenmesi ve denetlenmesi makro ekonomik verilerin izlenmesinden farklıdır.
 - IMF programında nihai hedefin tanımlanması ve bu hedefe giderken ara hedeflerinde açıklanması gerekir.
 - Performans kriterleri ise makro ekonominin izlenmesinde kullanılacaktır, nitelik olarak tanımlanabilir ve ölçülebilir performans kriterleri en başından belli olması gerekir.
 - Eğer performans kriterlerine uyulmaz ise IMF kredisinin bir sonraki diliminin kullandırılması icra komitesi onayı isteyecektir.
 - Makro ekonomideki bozulma basit ve giderilebilir ise iyileştirici ek tedbirlere onay da verilebilir.
- Ülkenin IMF anlaşması yürürlüğe girmeden alması gereken ön tedbirlere “ön koşullar” adı veriliyor. Ön koşullar yapısal reformların tamamlanması kriteri olarak da uygulanabiliyor.
 - Ön koşullar yerine gelmemesi durumunda IMF icra kurulu yapısal kriter aşamasının ilerlemesini durdurabilir.
 - Performans kriterine ulaşıldı ama program amacına ulaşmadıysa bu aşama geçilmeyebilir.

IMF dört yapısal koşul ile çalışır;

- Ön koşullar
- Yapısal performans kriterleri
- Yapısal kriterler
- Gözden geçirmeler

Yapısal kriterlerin sektör dağılımında ise IMF 14 alt sektörü incelemiş, 2001'de

- Döviz Kuru Sistemi
- Dış Ticaret
- Sermaye Hesabı
- Fiyatlandırma Politikası
- Kamu İşletmeleri Reformu
- Özelleştirme
- Vergi ve Harcama Reformu
- Sosyal Güvenlik Sistemi
- Sosyal Politika
- Finans Sektörü
- Tarım
- İş Gücü Piyasası
- Ekonomik İstatistikler
- Şeffaflık

Daha önce de dikkat çekildiği gibi IMF'nin sosyal politika, sosyal güvenlik ve iş gücü piyasası gibi uzmanlık alanının dışında yapısal kriterler ile ilgilenmeye başlaması eleştirilere neden olmuştur. Tablo-1 1999-2002 yıllarında yapılan IMF Türkiye Programının Yapısal Koşullar ve Yapısal kriter sayılarını göstermektedir. (*)

Programda 12 ön koşul, 5 yapısal reform kriteri ve 11 yapısal kriter olmak üzere toplam 28 yapısal koşul vardır.

Tablo-1 Türkiye'de Yapısal Koşullar 1999-2002											
Koşullar/Yıllar	12/1999	3/2000	6/2000	12/2000	1/2001	5/2001	6/2001	7/2001	11/2002	1/2002	3/2002
Ön Koşul	12	-	-	12	-	3	-	-	-	12	-
Yapısal Performans Kriteri	5	-	1	2	1	-	-	-	-	3	2
Yapısal Kriter	11	5	5	9	3	9	1	2	1	16	6
Program Gözden Geçirmesi	-	-	-	3	-	15	1	1	-	6	-
Toplam	28	5	6	26	4	27	2	3	1	37	8

(*) Tablo Sayın Oğuz Esen'in Türkiye'de Uygulanan IMF Destekli Yapısal Programlar isimli makalesinden alınmıştır.

1.5.1 Bozulan Özellikleri ile Yapısal Önlemler Konusu

Aralık 1999 ve Nisan 2002 arasında 26 ayda Türkiye IMF ile 2 stand-by anlaşması, 11 niyet mektubu gönderilmiş ve sonuç olarak her iki ayda bir kez niyet mektubu gönderdiği gözlenmiştir.

Yapısal önlemler ve düzenlemeler adı altında çoğu zaman akıllara durgunluk veren ayrıntılara girildiği görülmektedir. Bu yapısal önlem sayısı giderek artmış ve nihayetinde yakın izlemeler dahil 145 adete ulaşmıştır. Uzmanların ifadesi ile bu 145 konunun alt ayrıntı düzeyi inanılmaz bir boyuttadır. Mesela Türk Telekom'un özelleştirmesi 19 alt adımda düzenlenmiş, Türk Bankacılık sisteminin düzenlenmesi 41 alt yapısal koşuldan oluşmuştur. Özellikle Türk Telekom'un özelleştirmesinin olumsuz sonuçlanması sonrası bu 19 alt adımını okuyanın zorlandığını ifade etmek mümkündür. IMF'ye bu kadar fütursuzca davranma yetkisinin verilmiş olması çok üzücü ve düşündürücüdür. IMF'nin borç alan ülkelere gösterdiği bu yaklaşım ve iletişim modeli, Osmanlı ile batı arasında yapılan SEVR anlaşmasının hatırlanmasına neden olmuştur.

Sonuç: IMF Çalışmasından Çıkarılacak Ders

Türkiye IMF ile masaya eğer oturacaksa önce kendi kendine yapısal reform kriterlerini belirlemesi gerekir, yani problemleri alanları tespit etmesi gerekir.

IMF ile sadece niyet mektubu çalışması yapılacaksa da yukarıdakinin aynısı geçerlidir. Niyet mektubunu basit bir taahhüt mektubu olarak ele alınamaz.

“Kendi yapısal problemlerimizi kendimiz belirlemeli ve çözümü kendimiz bulmalıyız”

2. Stratejik Bakış: Borçlanma Stratejisi

Dünya bankası ve IMF çözümünü siyasi olarak da iyi durmuyor ama bu çözümü önce bir analiz etmek, sonra karar vermek gereklidir. Bu analiz sonrasında hangi kaynağa (para, fon, yatırımcı, yabancı sermaye, yabancı ortak, borçlanma) başvurulacağına, bu projenin bedelini veya maliyetini hesaplayarak başlamak daha doğru adım olacaktır. Türkiye için YERLİ BİR ÇÖZÜM yolu bulanacaksa bu çözüm yolu için atılacak adımların da bu arada belirlenmesi gerekir. (Borçlanma-yatırım stratejisi)

Örnek-1; 10 yıl sonra ihracat rakamı yıllık 250 Milyar dolara ulaşırsa, ihracatın içinde ithalat payı tüm sektörlerde %55 ortalamadan %25'e düşerse, artık dışardan borçlanma ihtiyacı azalarak bitebilir vb. gibi plan ve program yapılmalıdır. (Kalkınma Stratejisi)

Örnek-2; Önümüzdeki 10 yılda güneş enerjisine 100 milyar dolar yatırım yaparsak, yıllık 20-25 milyar dolarlık enerji ithalatına gerek kalmaz, hatta 10 yıl sonra cari açık kalmaz vb. Vizyoner projelere ihtiyaç vardır. (Yatırım Stratejisi)

Şu anda konut sektöründe satılmayan 1-1,5 milyon konuta yatırılan kaynağın sadece yatırım maliyeti 110 Milyar dolar seviyesindedir. (Verimsiz ve atıl yatırım örneği)

Kısacası harcama ve yatırım planı olmadan borçlanma işlerine girilmemelidir.

Bu noktada elimizde bir IMF programı taslağı olsa yeni yol veya yöntem olabilir diye düşünerek, yurtdışı borçlanma işine dikkatli, sakın ve daha bilinçli şekilde bakmak tercih edilmelidir.

Sonuç olarak borçlanmaktan başka seçeneğin olmadığını düşünenler ile IMF'den başka seçenek olmadığını düşünenler açısından da bu makale ile her iki görüş bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan bu makale ile tüm taraflara sadece önümüzdeki 1 yılı değil, Türkiye'nin 10-20 veya 50 yıllık geleceğini düşünmeye ve programlı davranmaya davet etmek gereklidir.

Sürekli borçlanma tuzağından, daha çok borçlanma riskinden, bilerek, isteyerek, çalışarak, emek harcayarak, üretim yaparak çıkma-kurtulma fikrinin AKLİMİZİN BİR KÖŞESİNDE oluşmaya başlaması zamanı gelmiştir. Stratejik biçimde yapılmayacak her borçlanma ülkenin ve çocuklarımızın geleceğini çalmak anlamına gelecektir.

2.1 IMF Programının Kısıtlamaları

IMF programı denilince akla gelen daha önceki tecrübelerden kalan birçok kısıtlamanın şartın varlığını da hatırlatmak gerekir, tüm bunlar birinci bölümde ifade edilmişti. Örneğin, ilk olarak akla özelleştirme taleplerinin de gelmesi gerekir, Türk Telekom'un özelleştirilmesi IMF programında yer alıyordu ve yapısal düzenleme ön şartı deniyordu. 2000 li yılların başında IMF programında tam 19 adet şart vardı ve bu şartlar sürekli sayıları artarak devam etti ve 145 adete ulaştı. (Birinci bölümde bu şartların neler olduğunu ve sonuçları paylaşılmıştı)

İşte sağlıklı bir değerlendirme yapmadan karar vermemek, 2019 için önümüzdeki seçenekleri şimdiden konuşmak gerekir, acilen Londra'ya yatırımcılarla görüşmeye gidildiği gibi acilen IMF karşısına görüşmeye gidilmemelidir.

Buradan yola çıkarak "IMF avans kullanırabilir mi" konusunu netleştirmek gerekir bu konu basit bir ekonomi haberi gibi ele alınamaz, bu yönde basında çıkan haberlerin ciddiye alınmaması gerekir. IMF'de Türkiye'yi temsil eden bir temsilcimiz var, Dr. Raci Kaya, dolayısıyla IMF'nin görüşme yapmak için Ankara'ya gelmesine gerek yoktur. Her an her ortam ve ülkede IMF ile görüşme yapılabilir, gazeteciler ve basın bu durumu anlamalıdır.

2001 krizi sonrası Kemal Derviş'in kurtarıcı edası ile Türkiye'ye yaklaşımı ve sonrasındaki gelişmeleri bu aşamada hatırlamakta fayda var, TÜRKİYE artık dışarıdan bir kurtarıcı aramıyor.

Bürokrasinin programlı ve planlı davranması, siyasetçinin dik durması ve görüşmeleri geri plandan izlemesi, tüm diğer olasılıkları da değerlendirmesi gerekiyor.

Ülkenin kaynak arayışı, IMF ilişkisi vb. teknik konuların seçim malzemesi yapılması ise ayrı bir problemdir. Önce ekonomi tarihini bilmek, sonra bu konuyu kavrayacak teknik bilgi düzeyine hazır bir basın veya seçmen kitlesi olsa durumu idare etmek daha kolay olacaktı. IMF ve ülke borçlanması siyasete alet edilmesi olumlu bir gelişme değildir, çünkü bu konular stratejik önem taşır ve siyasetçiler ülkenin pazarlık gücünün azalmasına neden olabilirler.

Sadece IMF kaynakları yeterli olur mu?

- Sorulara borçlanma kaynakları açısından da bakılırsa, sadece IMF kaynakları yeterli mi? yeterli olmadığını belirtmek yanlış olmasa gerek.
- Dünya Bankası proje finansmanı? gerekli mi? Cevap: Evet, önemli projeler için gereklidir.
- Ayrıca Yatırımcıları ülkeye davet etme veya Yatırım Bankalarını ülkeye proje finansmanına davet etme konusunda bir adım atılacak mı? Cevap: Bilinmiyor.

- Borç veya finans kaynakları sadece bu grup yatırımcılar mı? Cevap: Tabii ki hayır, başka kaynaklar da söz konusu.
- Başka ülkeler ile ticaret ve finansman seçenekleri masada olmalı mı? Cevap: Kesinlikle olmalı.
- Varlık fonu veya yatırım aşamasındaki KÖİ (Kamu özel iş birliği) projelerinin yabancıya satışı söz konusu mu? (Unutmayın yapılacak her dışa satışta dış kaynağın para olarak ülke hesaplarına aktarılması ABD'nin oluru olmadan gerçekleşmemektedir ve konu siyasi pazarlığa neden olmaktadır)

2.2 Krizden Çıkış Ekonomi Yönetimi Vizyonu

Ekonomi yönetiminde, ekonomi ile ilgili, bütçe ve mali disiplinde, borçlanma yönetiminde, dış ticaretin yönetiminde bir ulusal strateji olmalı, borçlanma yönetiminden sağlanan kaynak ile üretim yönetiminde, geleceği planlamada yeni bir VİZYONA ihtiyaç vardır. Ekonomi yönetimi "kafası kesik tavuk" gibi ortada koşturup kriz çözümü üretemez. 2018 birinci ve ikinci acil önlemler planı, Yeni Ekonomi Planı (YEP) vb. programlar yeterince problemin çözümüne imkân tanımıyor, çünkü tarım ve sanayi üretiminde dönüşüm planı yok, tasarruf planı yok, israfı önleme konusunda güven yaratacak adımlar da mevcut değil. Kısacası gelecek gerçekçi bir VİZYON ve bu vizyonu gerçekleştirmek için STRATEJİ olmadan, bu kararlarımızı halka iyice anlatmadan veya TOPLUMSAL bir mutabakat yapmadan yola koyulma halinde şimdi yaşananlardan farklı bir sonuç ALINAMAYACAĞINI artık öğrenmek gereklidir.

Batı'dan ve diğer kurumlarından borçlanmak şart mı?

- Başka kaynak yok mu?
- Başka akıl-çözüm yok mu?
- Gerçekten iç kaynak ile bu durumdan çıkma umudumuz var mı?
- Vatandaştan beklenen bir fedakârlık var mı?
- Borçlanmak şart ise bu borçlanmadan kurtulmak için zaman ve maliyet planı nedir?
- Bu borç nereye yatırım olarak gitmeli ki 10 yıl sonra borçlarımızı temizlemeye başlayalım ve borçsuz büyüme, orta gelir tuzağından çıkmayı planlayabilelim.

Lütfen ezbere borç almaktan, ezbere adam ve kurum kurtarmaktan vazgeçin, gemi batıyor, artık giderek artan borca dikkat etmek sürdürülebilir borç yönetimi yapmak gerekir.

Öneriler ve Adımlar

- Önce değişim vizyonu oluşturulmalı,
- Bu değişim için strateji belirlenmeli ve

- Bu stratejiye uygun ekonomik tercihler ve öncelikler belirlenmeli.
- Yapısal tüm problemler tespit edilmeli ve aynı IMF gibi bunları düzeltmek için programa bağlanmalı,
- Ekonomiyi önümüzdeki 10 yılda büyütmeyi başarırsak bataklık haline gelen ülke ekonomisinin çürüyen kısmını da tedavi etme imkânımız da olur.
- Büyüme ile birlikte kalkınma ölçütlerinde iyileşme de mutlaka hedeflenmelidir.
- Tüm siyasi partiler birlikte hareket etmeli yoksa krizi çözecek irade oluşmaz

IMF'yi bir gün görüşmeye davet edeceksiniz !..

- IMF programlarını bir mucize veya kurtarıcı olarak görmeyen bir davranış biçimi ve duruşumuz olmalı.
- IMF programına katlanmak zorundaysak “buna değer mi?” diye düşünecek de bir akıl veya sağduyu olmalı.

Kısacası “IMF olsaydı pazarlık şartları neler olmalı?” konusu iyi çalışılması gereken konudur ve 1 ayda altından kalkılacak bir durum değildir.

Elbette IMF ile yaşanan tecrübe de hatırlanmalı ve IMF ilişkisi bundan sonra olacaksa “yoğurdu üfleyerek yiyecek biçimde” ele alınmalıdır.

IMF ile görüşme ve çalışma modelleri nelerdir?

IMF ile iki tür iş birliği yapılıyor;

1. Stand-by anlaşması ve kurallar ve koşullar ile kredi alınması durumu, bu durumda kredi kullanımının da takibi yapılıyor.
2. Niyet mektubu ile yapılacak reformların ve uygulanacak kuralların belirlenmesi ama kredi alınmaması durumu (En son 2004 de yapılan bu durum)
3. İlk iki maddenin karışımı ve programın ortasında farklı ilaveler de olabilir.

Bu aşamada IMF ile stand-by anlaşması imkânı yok, yani IMF’den kredi bulma imkânı yok. (Kısacası bu fikir ben ve benim gibi düşünen bazı ekonomistlere ait)

Bunu iki nedene bağlamak gerekirse;

- a. Türkiye’nin IMF’de ki parasal limiti kısıtlı, yani düşük,
- b. IMF’de Türkiye’nin ihtiyacını görececek büyüklükte kaynak yok.

Basında yer alan haberlerde 5 milyar dolar günlük limit, 30 milyar dolar üst limit benzeri hesaplamalar da yapılabilir ama bunların krizin boyutuna göre ihtiyaca cevap vermediğini de önceden görmek lazım.

2.3 Türkiye'nin Problemini Çözecek Kaynak En Az Ne Kadar Olmalı?

Bu tespit edilmiş değil, muhtelif görüşler ve hesaplamalar piyasada mevcut. Bu hesaplamalara göre ülkenin ihtiyacı olan toplam kaynak 70-100 milyar dolar seviyesinde veya belki de daha yüksek.

Kısacası şu anda 457 Milyar dolar kamu ve özel sektör dış borcu var ve nereden baksanız bunun üzerine en az 70 milyar dolar daha gelecek, yani borç büyüyecek görünüyor. Diğer taraftan toplam kredi hacmi tüm bankalarda 2,4 Trilyon TL, bunun %4'ü batık kredi yani 97 milyar TL ve %10'u da ikinci grup problemlili kredi yani 240 Milyar TL olarak resmi rakamlarda izleniyor. Bu rakamların üzerinde batık olduğu da uzmanlarca ifade edilmektedir.

Liberal Ekonominin, Serbest piyasanın öncüsü Kabul edilen Adam Smith'in bir sözü vardı, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" kısacası ekonomiye müdahale etmeyin, ekonomi kendi dengesini bulur ifadesi kullanılmıştı.

Adam Smith'in ruhu 1780'lerden bugüne gelseydi, şu ekonomi yönetim biçimimize bakıp, "**Bırakınız batsınlar, bırakınız sürünsünler**" der miydi?

Bu söz de "**toplumların refahı**" kitabında değil de "**toplumların çöküşü**" kitabında yer alırdı artık. (Bu paragraf ekonomistler için acı bir hatırlatma olarak yazılmıştır)

Önümüzdeki aylardaki çözümün neler olacağını bazı ekonomistlere sorarsanız, IMF ile niyet mektubu üzerinden çalışılacağını (2004 de olduğu gibi), IMF'den değil de yurtdışı piyasadan ve yatırımcıdan bu şekilde borçlanmaya yapılacağı üzerinedir.

Bu hiç de kolay bir süreç değil, çünkü yabancı yatırımcı güven duyabilmek için önce en az 6-9 ay yapısal değişimin programı uygulama ciddiyetini görmek isteyecektir.

Ayrıca IMF ile yapışan düzenleme alanları tespit edilirken, bu iş bir süre alacaktır.

IMF'ye aslında ihtiyaç yoktu, bir zamanlar 2017'de, hatta 2018 başında ciddi yapısal reform kararları alınabilmiş olsaydı, 2018 Ağustos'dan bu yana oluşanlar ekonomik krizin son altı aylık etkileri yaşanmayacaktı.

Suriyelilere hesapsız ve plansız 40 milyar dolar harcanmış olmasaydı, cari açık çok azalacak, 2015, 2016 ve 2017 de bütçe açığımız dahi olmayacaktı. (Bu kaynağın cebimizden yani ülke bütçesinden harcanmadığı ifade edildi ama rakamın nasıl hesaplandığı da açıklanmadı)

Bu noktada halk arasındaki bazı deyimleri kullanarak konuya şöyle dikkat çekmek yerinde olur:

IMF'nin direktifleri yapan "uslu çocuk" veya "şamar oğlanı" olmak yerine, ihtiyacını ve ne yapacağını bilen "bilinçli Devlet" olmak farklı ve onurlu bir durumdur.

Biz bizim derdimizi daha iyi bilir ve çözeriz, siyaset yapmayı bırakıp ciddiyle ekonomik krizi, yerli-milli olarak Cumhuriyetin Kuruluşunda kullanılan yöntemleri unutmadan çözülmesi gerekmektedir.

Yolumuz ve kılavuzumuz, Cumhuriyetin kuruluş şartları, Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi gibi veya **1924 İzmir İktisat Kongresi ve kararları** gibi olmalıdır. (Bu kongreye farklı siyasi görüşleri olan 1135 delegenin katıldığını unutmamak gerekir)

"Hala ekonominin durumunu ve borç batağını, verimsizlik batağını anlamamış olanlar bu makaleyi tekrar baştan okumalıdır"

Türkiye hem reel sektörde hem de finans sektöründe aynı anda ve son yılların en büyük krizini yaşamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu düşmanı (emperyalizmi) yenerek gerçekleştiğine göre; bu durum fikir ayrılıklarını geride bırakıp çözümün ortak akıl ve strateji ile hareket etmekle mümkün olduğunu bize hatırlatır, bugün aynı çözüm yolunu tercih etmek ve bir araya gelmek gerekir.

Bir gün iktisat kongresi toplamaya karar verilirse, uzman ve akademisyenlerin serbestçe tebliğ sunabildiği, işçi, işveren temsilcilerinin konuşabildiği, tarımdan uzmanların ve tüm tarafların bulunduğu, uluslararası kuruluşların ve akademisyenlerin serbestçe katıldığı ve siyasetçiler hariç Devletin bürokrasisinin bulunduğu bir ortam sağlanmasını gerektirir.

Toplumsal olarak ekonomi yeni ekonomi politikası belirlenebilir, bu politikanın içinde yeni sanayi üretimi ve yeni tarım üretimi için organizasyon kurma, yöntem geliştirme imkânının önü açılabilir.

Siyasi beklentileri olan kişilerden çare beklemek yerine yeni sanayi ve üretim modeli ile yeni tarım üretim organizasyonlarını Türk insanının kendi başına yapması mümkündür. Sadece doğru stratejinin belirlenmesi yeterli olacaktır.

Son söz;

Küreselleşme, küresel sermaye hareketleri incelendiğinde, ülkeler farklı biçimlerde ile borçlandırıldığını, ekonomilerin borçlandırılarak dışa bağımlı hale getirildiği, ülkelerin benzer süreçlerden geçtiği ve bu sermaye hareketi ile birden ülkelerin ekonomi dışı alanlarda mesela tarım da tohumlarını, topraklarını, suyunu, doğal kaynakları ekonomisin borç veren ülkenin kurumlarının kontrolüne girdiğini görülür. Aynı durum sanayi üretimi için de uygulanır ve ülke üreten değil sadece tüketen ve borçlu toplum durumuna düşer.

Tohum, toprak ve su üzerinde kontrol sağlanarak, tarımsal üretim çeşitliliğini azaltmak, böylece gıda pazarını kontrol altına almak, tarım topraklarının kullanılmaması boşta tutulması politikası ile ülke insanının beslenmesini kontrol altına almakta ve ülke tarımı, beslenme ve halk sağlığı dışa bağımlı hale getirmenin mümkün olduğu görülmektedir.

Kısacası ekonomik bağımsızlığı yitirmek ve modern kölelik ekonomik borçlandırma ile başlar, sanayi üretiminin dışa bağımlı olması, tarım üretiminin tohum, toprak ve suyun yabancılar tarafından kontrolü sonuçlanır.

Tüm bu sonuçları bilerek ülkenin ekonomik olarak tam bağımsızlığı için, MİLLÎ borçlanma stratejisi, MİLLÎ sanayi üretim stratejisi, MİLLÎ tarım üretimi stratejisi ve MİLLÎ ekonomi stratejisi olması gerekir, umarım bir gün buna karar verilir, gerisini yani üretimi Türk halkı yapacaktır.

Kaynakça;

- i. Ekonomide dışa açık büyüme, 1984 Altın Yayınları, Prof. Dr. Gülten Kazgan
- ii. Tanzimat'tan XXI Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, 1999 Prof. Dr. Gülten Kazgan, Altın Kitaplar
- iii. IMF ile Dünya Bankasına Karşı 10 Neden, Kevin Danaher, Metis Yayınları, 2005 Çeviren Bülent Doğan
- iv. Kriz ve IMF Politikaları, Muhtelif Yazarlar, Oğuz Esen'in "IMF Destekli Yapısal Reformlar" makalesi, 2002 Alkım Kitapevi
- v. Dayanışma Ekonomileri, Üretim ve Bölüşmede Alternatif Yaklaşımlar, Metis Yayınları 2018

www.21yyte.org